

بررسی عوامل مؤثر بر ارتقاء کیفیت آموزش های مجازی: تجربیات زیسته معلمان در دوران شیوع کرونا

حمید رئیسی *

فاطمه رئیسی **

چکیده

این پژوهش به بررسی عوامل مؤثر بر بهبود کیفیت آموزش در کلاس های مجازی مدارس ابتدایی در دوران شیوع اپیدمی کرونا می پردازد. این مطالعه، با رویکرد کیفی و با استفاده از روش پدیدارشناسی، انجام گرفته است. شرکت کنندگان پژوهش شامل ۳۷ معلم ابتدایی از شهر شیراز در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ بودند، که با رویکرد هدفمند ملاکی و بر اساس معیار اشباع نظری انتخاب شدند. ملاک های انتخاب شامل داشتن حداقل ۲ سال تجربه تدریس مجازی و تمایل به مشارکت در پژوهش بود. داده ها از طریق مصاحبه های ساختارمند جمع آوری شدند و تحلیل آن ها با استفاده از الگوی کلازی و روش تحلیل مضمون انجام شد. در نهایت، ۴۶ مضمون پایه استخراج و دسته بندی شدند که به ۸ مضمون سازمان دهنده شامل استراتژی تدریس، روش تدریس، مواد و وسایل آموزشی، فعالیت های هنری، فعالیت های عملکردی، بازی و سرگرمی، جو کلاس و فضای فیزیکی کلاس مرتبط بودند. نتایج نشان می دهد که معلمان به عنوان مهم ترین عنصر در بهبود کیفیت آموزش های مجازی می توانند با انتخاب استراتژی های تدریس مناسب، تعیین فعالیت های عملی و استفاده از روش های تدریس جذاب و متنوع، فضای یادگیری مؤثری برای آموزش مجازی ایجاد کنند. همچنین، فعالیت های هنری، بازی و سرگرمی، و شوخی به عنوان مناسب ترین راهکارها برای شاداب ساختن فضای کلاس درس مجازی توصیه می شوند. توجه به جو روانی کلاس های مجازی و تدریس در مکان های جذاب و مرتبط با موضوع نیز از دیگر نتایج این پژوهش بود.

واژگان کلیدی

آموزش مجازی، کیفیت آموزش، تجربیات زیسته، شیوع کرونا

* دانش آموخته دکتری برنامه ریزی درسی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شیراز، ایران
** دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شیراز، ایران

مقدمه

بلايا، اعم از طبعی (مانند زلزله، سونامی، سيل، خشکسالی، و آتش سوزی) و رویدادهای ناشی از فعالیت‌های انسانی، تأثیرات مخربی بر زندگی بشر دارند. این رویدادها می‌توانند نظام آموزشی را نیز به شدت مختل کرده و آسیب‌های جدی به زیرساخت‌های آموزشی و فرآیند تعلیم و تربیت وارد کنند، که نتیجه آن وقفه‌های موقت یا دائمی در آموزش است (Hebebcı, 2023). به عنوان مثال، بحران همه‌گیری کووید-۱۹ فرآیند آموزش را در اغلب کشورها با چالش‌های اساسی مواجه ساخت. با توجه به این همه‌گیری، معلمان و دانش‌آموزان مجبور به گذار از یادگیری حضوری به یادگیری مجازی و از راه دور شدند؛ جایی که کنفرانس‌های ویدئویی همزمان، رسانه‌های اجتماعی، و گفتگوی غیرهمزمان جایگزین آموزش‌های سنتی شد. قابل ذکر است که حتی در کشورهایی مانند ایالات متحده آمریکا و کانادا که یادگیری آنلاین به سرعت در حال گسترش بود، کمتر از ۱۰ درصد از دانش‌آموزان مقاطع ابتدایی و متوسطه تجربه قبلی در زمینه آموزش مجازی داشتند (Yan et al., 2021). این فقدان تجربه، انتقال ناگهانی به آموزش مجازی را برای معلمان، والدین و دانش‌آموزان در بسیاری از جنبه‌ها دشوار ساخت.

در آموزش مجازی، فناوری واسطه فرآیند یادگیری است و تدریس به طور کامل از طریق اینترنت ارائه می‌شود. در این رویکرد، نیازی به حضور فیزیکی و همزمان فراگیران و مربیان در یک مکان و زمان مشخص نیست. این تعریف شامل روش‌های سنتی‌تر آموزش از راه دور، نظیر آموزش مکاتبه‌ای مبتنی بر چاپ، پخش تلویزیونی یا رادیویی، ویدئو کنفرانس سنتی، DVD، و برنامه‌های نرم‌افزاری آموزشی نمی‌شود (Joksimović et al., 2015). در محیط‌های آموزش مجازی، اساتید و معلمان با بهره‌گیری از روش‌های تدریس متنوع و برنامه‌های جذاب، تجربه آموزشی خود و مخاطبان را غنی‌تر می‌سازند. از سوی دیگر، فراگیران نیز از انعطاف‌پذیری، کاهش هزینه‌ها (تا ۲۵ درصد)، و دسترسی آسان بهره‌مند شده و آموزش مجازی را به عنوان جایگزینی پویا و مقرون‌به‌صرفه برای یادگیری سنتی می‌یابند (Dung, 2020). آموزش‌های مجازی به دلیل پتانسیل خود در ارائه دسترسی منعطف‌تر به محتوا و آموزش در هر زمان و از هر مکان، محبوبیت فزاینده‌ای یافته‌اند. این تمرکز اغلب شامل موارد زیر است:

(الف) افزایش دسترسی به تجارب یادگیری برای فراگیرانی که قادر به شرکت در آموزش‌های حضوری سنتی نیستند.

(ب) جمع‌آوری و انتشار محتوای آموزشی با کارایی و صرفه‌جویی بیشتر در هزینه‌ها.

(ج) توانمندسازی مربیان برای مدیریت تعداد بیشتری از دانش‌آموزان، ضمن حفظ کیفیت نتایج یادگیری که با آموزش حضوری مشابه برابری می‌کند (Means et al., 2009).

شواهد و یافته‌ها در مورد تجربه کلاس‌های مجازی در طول همه‌گیری کووید-۱۹، نشان‌دهنده این است که آموزش مجازی، با وجود مزایای فراوان، با چالش‌ها و محدودیت‌های متعددی روبرو است که نیازمند توجه و چاره‌اندیشی جدی است. یکی از مهم‌ترین این چالش‌ها، مسئله "سنجش و ارزشیابی" است. در فضای مجازی، ارزیابی دقیق و واقعی دانش‌آموزان دشوار بوده و این موضوع می‌تواند در آینده مشکلاتی را برای مربیان و دانش‌آموختگان ایجاد کند. کمبود ابزارهای کارآمد و مناسب برای این ارزیابی به شدت احساس می‌شود (Baharian, 2021 & Eiji). علاوه بر این، "مشکلات زیرساختی" مانند محدودیت در پهنای باند اینترنت، کیفیت صدا، تصویر و ویدئو را کاهش داده و منجر به اتلاف وقت می‌شود. برخلاف تصور رایج، آموزش مجازی همیشه به صرفه‌جویی در زمان منجر نمی‌شود؛ گاهی پاسخ به تمرینات و حل مسائل، زمان بیشتری نسبت به روش‌های سنتی می‌طلبد که در نتیجه، انگیزه دانش‌آموزان کاهش می‌یابد. بی‌توجهی برخی فراگیران و والدین به ارسال به موقع تکالیف و حضور آنلاین نیز از دیگر مشکلات است (Shah Beigi & Nazari, 2011). "عدم آموزش صحیح فناوری" و چگونگی استفاده از آن نیز مانعی جدی است. متأسفانه، همه‌گیری کرونا نشان داد که در زمینه آشنایی با فناوری‌های روز و نرم‌افزارها، کمبودهای قابل توجهی وجود دارد. "دسترسی محدود به اینترنت" برای همگان و عدم آشنایی با آن نیز از چالش‌های مهم محسوب می‌شوند (Akbari & Khodaverdi, 2016).

در آموزش‌های مجازی، دو عامل درونی و بیرونی مورد نظر یونسکو - یعنی محیط‌های آموزشی نامناسب و استفاده بیش از حد از تکنولوژی‌های هوشمند در فرآیند آموزش - تا حدود زیادی کیفیت آموزش و یادگیری را تحت تأثیر قرار داده است. فراهم نبودن بسیاری از زیرساخت‌های آموزش مجازی، مناسب نبودن پلتفرم‌های آموزشی و همچنین عدم آگاهی والدین از فرآیند سخت و پیچیده آموزش، باعث شده است که آموزش مجازی استرس و فشار روانی زیادی را برای معلمان، والدین و دانش‌آموزان به دنبال داشته باشد. اگرچه پاندمی کرونا به افزایش مهارت و تجربه آموزشی ذی‌نفعان منجر شد، اما از سوی دیگر، آسیب‌های جسمانی، کاهش بهداشت روانی، افت تحصیلی، بروز مشکلات خانوادگی و فرسودگی شغلی را نیز به همراه داشت (Hajizadeh et al., 2021). محققان، علاوه بر مزایای آموزش مجازی، معایبی نظیر کاهش انگیزه دانش‌آموزان (Abbasi, 2020)، کاهش رعایت نظم و مقررات کلاسی، عدم تمایل به

انجام تکالیف کلاسی، تبلی، حواس‌پرتهی دانش‌آموزان، خستگی و بی‌حوصلگی برخی از والدین (Mohammadi, 2020)، پایین بودن سطح علاقه و انگیزه دانش‌آموزان، عدم همکاری والدین، روش تدریس کلیشه‌ای معلمان، استرس معلمان، حذف ارتباطات و تعاملات، عدم تجانس میان محتوای کتاب‌های درسی و نیازهای آموزشی، دشواری تهیه هر روزه محتوای آموزشی توسط معلمان و در نتیجه خستگی و فرسودگی شغلی آنها، مشکلات مربوط به تجهیزات و امکانات، و مشکلات ارزشیابی (Haji et al., 2021) را نیز برشمرده‌اند.

بر اساس یافته‌ها، اکثریت معلمان اظهار داشتند که استفاده از آموزش الکترونیکی با محدودیت‌های مختلفی مانند آمادگی معلمان برای پذیرش آموزش الکترونیکی، دسترسی به تلفن‌های همراه و اتصال به اینترنت، و مدیریت کلاس درس از نظر مشارکت کم دانش‌آموزان و ارزیابی، مواجهه بوده است (Lukas & Yunus, 2021). معلمان در پیاده‌سازی آموزش الکترونیکی با موانع متعددی روبرو هستند که عمدتاً به ابزارهای یادگیری مربوط می‌شود. کیفیت اتصال اینترنت و دسترسی به نرم‌افزارهای مناسب، از ملزومات اساسی برای پشتیبانی از فرآیند یادگیری است. از دیگر چالش‌ها می‌توان به دانش معلمان و مدیریت زمان اشاره کرد. معلمان هنوز با اصول آموزش الکترونیکی آشنا نیستند و نیاز به یادگیری نحوه استفاده از آن در فرآیند تدریس و یادگیری دارند. این ناآشنایی باعث می‌شود که مدیریت زمان برای آن‌ها دشوار شود و در نتیجه، انگیزه دانش‌آموزان نیز تحت تأثیر قرار گیرد (Windiarti et al., 2019).

مدیریت کلاس‌های مجازی به طور ماهوی با شرایط کلاس‌های حضوری متفاوت است. بسیاری از تجربیات و راه‌حل‌های معلمان از آموزش‌های حضوری به طور کامل قابل انتقال به فضای آموزش‌های مجازی نیست، زیرا محیط آموزش و چالش‌های مرتبط با آن در این دو فضا متمایز است. به عنوان مثال، تکنیک‌ها و فعالیت‌هایی که معلمان برای تغییر فضای روحی و روانی کلاس‌های حضوری به کار می‌بردند (نظیر دادن چند لحظه استراحت، انجام فعالیت‌های فیزیکی، یا بیان یک لطیفه برای شکستن یکنواختی و کسالت کلاس) به راحتی در فضای مجازی قابل اجرا نیستند. با مجازی شدن آموزش‌ها و افزایش استفاده دانش‌آموزان از تلفن‌های همراه، فرآیند آموزش برای دانش‌آموزان، والدین همراهی‌کننده آن‌ها، و حتی خود معلمان بسیار خسته‌کننده شده است. از سوی دیگر، عدم آگاهی والدین از پیچیدگی‌های آموزش و یادگیری و همچنین اثرات منفی ناشی از ویروس کرونا بر زندگی خانوادگی، تنش‌ها و فشارهای روحی زیادی را برای والدین به دنبال داشته است. این فشارهای عصبی می‌تواند فضای کلاس درس مجازی را

برای دانش‌آموزان متشنج و غیرقابل تحمل سازد؛ و اگر فضای کلاس و تدریس معلم، جدی، خشک و بسیار قانونمند باشد، این مشکلات روحی و روانی را تشدید می‌کند.

بنابراین، توجه به کیفیت آموزش مجازی، امری حیاتی و ضروری است. عدم توجه به کیفیت می‌تواند منجر به کاهش اثربخشی آموزش، کاهش یادگیری، و در نهایت، تضعیف نظام آموزشی شود. اهمیت توجه به کیفیت آموزش مجازی در مدارس ابتدایی ایران، به ویژه در شرایط پسا کرونا، دوچندان است. با توجه به چالش‌هایی مانند محدودیت دسترسی به اینترنت و تجهیزات مناسب در برخی مناطق، و همچنین نیاز به روش‌های آموزشی جذاب و تعاملی برای کودکان، تضمین کیفیت آموزش مجازی در این مقطع سنی از اهمیت بالایی برخوردار است. با توجه به پیشرفت روزافزون فناوری، آموزش مجازی به بخشی جدایی‌ناپذیر از نظام آموزشی آینده تبدیل خواهد شد. سرمایه‌گذاری در کیفیت آموزش مجازی در مدارس ابتدایی، کودکان را برای مواجهه با چالش‌ها و فرصت‌های آینده آماده می‌کند. لذا، ضروری است که وزارت آموزش و پرورش، مدارس، و معلمان ابتدایی، با برنامه‌ریزی دقیق، استفاده از روش‌های نوین آموزشی، ارائه محتوای جذاب و تعاملی، و فراهم آوردن زیرساخت‌های مناسب، به کیفیت آموزش مجازی در این مقطع سنی توجه ویژه‌ای داشته باشند. در راستای ارتقاء کیفیت آموزش‌های مجازی در آینده، تجربه زیسته معلمان از مدیریت کلاس‌های مجازی بسیار ارزشمند و قابل بررسی و تحلیل است. بر این اساس، هدف این پژوهش بررسی راهکارها و فعالیت‌های برتر و موثر معلمان در بهبود کیفیت آموزش‌های مجازی است. سوال پژوهش این است که: «تجربه زیسته معلمان از چگونگی ارتقاء کیفیت آموزش‌های مجازی در دوران شیوع کرونا چیست؟»

روش

این پژوهش از نوع کیفی و با رویکرد پدیدارشناسی^۱ انجام شده است. برای تحلیل داده‌ها از روش پدیدارشناسی هوسرل و الگوی هفت مرحله‌ای کلایزی استفاده گردید. این هفت مرحله عبارتند از: (۱) مطالعه دقیق توصیف‌های گردآوری شده، (۲) استخراج عبارت‌ها و گزاره‌های معنادار، (۳) مفهوم‌سازی و تفسیر عبارت‌های استخراج شده، (۴) سازماندهی و طبقه‌بندی توصیف‌ها و مفاهیم مشترک، (۵) تبدیل نظریات و مفاهیم به توصیف‌های جامع و کامل از

پدیده، (۶) تبدیل توصیف‌های پدیده به یک توصیف واقعی و خلاصه، و (۷) اعتبارسنجی نهایی یافته‌ها.

جامعه آماری بالقوه پژوهش شامل کلیه معلمان و دانش‌آموزان دوره ابتدایی در شهر شیراز در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ بود. با این حال، مشارکت کنندگان پژوهش به طور مشخص از میان معلمان ابتدایی انتخاب شدند. رویکرد نمونه‌گیری هدفمند ملاکی با معیار اشباع نظری در انتخاب مشارکت کنندگان به کار گرفته شد. شرط اصلی برای انتخاب مشارکت کنندگان، تمایل به شرکت در پژوهش و داشتن حداقل ۲ سال سابقه تدریس مجازی بود. بر اساس این ملاک‌ها، ۳۷ معلم که تمایل به همکاری داشتند، شناسایی شدند. برای گردآوری داده‌ها، از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته (این مورد به نظر با متن شما سازگارتر است چون مصاحبه کاملاً ساختمند برای پژوهش کیفی پدیدارشناسانه کمتر استفاده می‌شود) استفاده شد تا تجربیات و راهکارهای معلمان در ارائه آموزش‌های با کیفیت و موثر در کلاس‌های مجازی ثبت و گردآوری شود. پس از بررسی دیدگاه ۳۰ نفر از معلمان، اطلاعات به نقطه اشباع نظری رسید؛ با این حال، برای اطمینان بیشتر، دیدگاه و تجارب ۷ معلم دیگر نیز تحلیل گردید. تجزیه و تحلیل داده‌ها با روش تحلیل مضمون^۱ انجام شد. اعتبار^۲ داده‌ها با استفاده از تکنیک بازبینی توسط همکار پژوهشی و همچنین همسوسازی^۳ با پژوهش‌های مشابه تعیین گردید.

یافته‌ها

با بررسی و تجزیه و تحلیل داده‌های گردآوری شده حاصل از تجارب زیسته معلمان، برای هر یک از مصاحبه‌شوندگان، تمامی ایده‌ها و راه‌حل‌ها در قالب کدگذاری اولیه^۴ و مضامین پایه^۵ شناسایی شدند. سپس، مضامین مشابه و مرتبط با یکدیگر، با وجود عبارت‌پردازی‌های متفاوت، تحت یک مضمون کلی‌تر شناسایی و طبقه‌بندی‌های اولیه صورت گرفت. در نهایت، تعداد ۴۶ مضمون پایه شناسایی گردید. جدول شماره (۱) مضامین پایه و شواهد مربوط به آن‌ها را به طور خلاصه ارائه شده است.

جدول شماره (۱)، مضامین پایه شناسایی شده حاصل از تجربیات زیسته معلمان

مضامین پایه	شواهد
۱. خاطره گوئی	برای تلطیف فضای کلاس خاطره ای تعریف می‌کنم و در برخی از موارد از دانش‌آموزان می‌خواهم خاطره‌های جالب خود را برای دوستان بیان کنند
۲. جشن	برای مناسبت‌های مختلف مانند شب یلدا یا تولد دانش‌آموزان به صورت مجازی جشن گرفتیم.
۳. بحث و فعالیت ورزشی	وضعیت تیم‌های ورزشی مانند استقلال و پرسپولیس را بررسی و بحث می‌کنیم. یک آهنگ ورزشی ارسال می‌کنم و از کودکان می‌خواهم همراه با آهنگ فعالیت بدنی داشته باشند.
۴. الگودهی	یک الگوی موفق را در کلاس برای دانش‌آموزان توضیح می‌دهم
۵. بازخورد	برای فعالیت‌ها و تکالیف دانش‌آموزان سعی می‌کنم از عبارات جالب و کودکانه استفاده کنم دانش‌آموزان نسبت به فعالیت دوستان خود اظهار نظر می‌کنند
۶. کلیپ	فیلم‌های و کلیپ‌های کوتاه جذاب ارسال می‌کنم. از دانش‌آموزان و والدین می‌خواهم کلیپ‌های شاد و مناسب ارسال کنند. از کلیپ‌های شاد در حین تدریس استفاده می‌کنم
۷. استیکر	استیکرهای جالب و جذاب را در گروه ارسال می‌کنم. والدین استیکرهای فرزندان خود را ارسال می‌کنند.
۸. مشارکت و همکاری	دانش‌آموزان را در فرایند تدریس دخیل می‌کنم. از والدین می‌خواهم در موضوعاتی که مسلط هستند برای دانش‌آموزان تدریس کنند. کلاس را به صورت کارگاه مادر - کودک برگزار می‌کنم. در زمان تدریس از مادرها هم کمک می‌گیرم.
۹. کنفرانس و ارائه	دانش‌آموزان مطالب مورد علاقه خود را کنفرانس می‌دهند. از دانش‌آموزان می‌خواهم موضوع مورد علاقه خود را برای دوستان تدریس کنند. تدریس را برعهده خود دانش‌آموز می‌گذارم.
۱۰. فیلم	فیلم‌های آموزشی متنوع، طنز و کودکانه برای دانش‌آموزان ارسال می‌کنم.
۱۱. لحن و بیان	سعی می‌کنم از زبان بدن و لحن متنوع استفاده کنم. لحن بیان معلم در کلاس درس و جلوگیری از خسته کننده بودن کلاس خیلی مهم است. در شروع کلاس از لحن و بیان شاد و پرانرژی استفاده می‌کنم. برای تنوع توضیحات و صدای دیگر معلمان را ارسال می‌کنم. تقلید صداها و مختلف در تقویت بیان کودکان موثر است.
۱۲. قرائت قرآن	همه روزه در ابتدای کلاس قرآن تلاوت می‌شود. دانش‌آموزان با صوت قرآن تلاوت می‌کنند. از دانش‌آموزان سوال‌های چالشی و گاهی معما می‌پرسم. دانش‌آموزان در کلاس از دوست خود سوال می‌پرسند.
۱۳. پرسش و پاسخ	دانش‌آموزان سوالات جالب طرح می‌کنند. فضا را جوری بوجود می‌آورم که سوال بپرسند و پیش بیاد
۱۴. مسابقه	در کلاس مسابقه درسی و غیر درسی برگزار می‌کنیم، از کسی که سوال می‌پرسد، حق انتخاب نفر بعدی را دارد.
۱۵. بارش فکری	دانش‌آموزان فعال هستند و ایده‌های خود را بیان می‌کنند. والدین ایده‌های خود را با من در میان می‌گذارند.

در کلاس درس با آرامش و شادی با بچه‌ها صحبت می‌کنم و کاری می‌کنم که احساس امنیت کنن. دائم نظراتشان را بدون ترس و استرس بیان می‌کنند.	۱۶. امنیت کلاسی
یه تکه از دیوار منزل را تزئین کردم هر از مدتی یک چیز تزئینی به آن اضافه می‌کنم. پشت سرم یعنی جایگاهی که کلاسم را برگزار می‌کنم آسمان، دریا، درخت و زمانی که نشانه‌ها را یاد می‌گیرند یک چیز تزئینی دیگر اضافه می‌کنم. کلاس مجازی را می‌توان به طبیعت یا سطح شهر یا پارک محله برد و پخش زنده داشت.	۱۷. مکان تدریس
سعی می‌کنم آموزش‌هایی که دارم با شعر تلفیق کنم، دانش‌آموزان شعر کلاس را با ریتم می‌خوانند.	۱۸. شعر خوانی
دانش‌آموزان شعرهای غیر درسی ارسال می‌کنند. برای نام دانش‌آموزان شعر می‌خوانیم. با دانش‌آموزان یا والدین آنها شوخی می‌کنم، با شوخی پیام سوالات والدین را می‌دهم	۱۹. شوخی و خنده
در گروه کلاسی از بچه‌ها می‌خواهم بحث کنند و درباره موضوعات نظرات خود را بیان کنند یا اعلام کنند با کدام نظر موافق یا مخالف هستند. داشتن بحث آزاد در زنگ‌های هنر برخی از موضوعات دیگر کتاب‌ها بحث می‌شود.	۲۰. بحث کلاسی
دانش‌آموزان هر آنچه در مورد موضوع درس می‌دادند با هم کلاسی‌های خود به اشتراک بگذارند	۲۱. اشتراک اطلاعات
برای دانش‌آموزانم داستان می‌گویم. دانش‌آموزان داستان می‌نویسند و گاهی به صورت کلاسی داستان نوشته می‌شود.	۲۲. داستان‌گویی
با تشویق‌های مکرر باعث میشه که به درس توجه کنن. لیست تشویقات تهیه می‌کنم.	۲۳. تشویق
استفاده از اپلیکیشن با وبکم که دانش‌آموزان هم معلم و هم همدیگر را ببینن و ارتباط برقرار کنند	۲۴. ارتباط تصویری
روش تدریس‌های متنوع استفاده می‌کنم که بیشتر دانش‌آموز محور است. سعی می‌کنم روش تدریس من یکنواخت کسل‌کننده نباشد.	۲۵. روش تدریس
لطفه‌های جالب و در سطح کودکان ارسال می‌کنم. از دانش‌آموزان می‌خواهم لطفیه بگویند یا تایپ کنند	۲۶. لطفیه
از کاری کلماتور استفاده می‌کنم. کاریکاتور ارسال میکنم تا دانش‌آموزان درباره آن صحبت کنند و جمله سازی کنند	۲۷. کاریکاتور
پخش موزیک ملایم در هنگام استراحت داریم. آهنگ شاد و کودکانه برای خوش‌آمدگویی به کلاس ارسال می‌شود	۲۸. آهنگ شاد
پایان کلاس چند لحظه ای دانش‌آموزان و والدین پیام ارسال کنند و استیکر یا صوت خداحافظی ارسال کنند	۲۹. پایان شاد
ریاضی را با بازی تدریس می‌کنم. با کلمات بازی می‌کنیم و والدین هم می‌توانند در بازی مشارکت داشته باشند	۳۰. بازی
زنگ سرگرمی و تفریح در کلاس داریم. فعالیت‌هایی برای سرگرمی می‌تواند مانع از خستگی معلم و دانش‌آموزان شود. زنگ‌های تفریح کلاس باز هست تا با دوستان صحبت کنند	۳۱. سرگرمی

۳۲. نمایش	دانش آموزان نمایش های کتاب درسی را خیلی دوست دارند. والدین در اجرای نمایش مشارکت خیلی خوبی دارند و از این کار لذت می برند. از عروسک های مختلف برای نمایش استفاده می کنم.
۳۳. گفتگوی صوتی	با ایجاد گفتگوی صوتی برای بچه ها باعث می شود که بچه ها با هم تعامل داشته باشند. همه دانش آموزان دوست دارند در گفتگوی صوتی مشارکت کنند.
۳۴. وسایل آموزشی	استفاده از وسایل کمک آموزشی دست ساز عالی است. وسایل آموزشی متنوع استفاده می کنم. ریاضی را با وسایل آشپزخانه تدریس می کنم.
۳۵. نظر خواهی	از نظرات دانش آموزان در هنگام تدریس استفاده می کنم. در پایان هفته از والدین نظر سنجی می شود.
۳۶. شیرین کاری	زنگ شیرین کاری داریم. دانش آموزان شیرین کاری های خود را در گروه ارسال می کنند و دوستان درباره آن نظر می دهند.
۳۷. انیمیشن	انیمیشن های کودکانه ارسال می کنم و از آن سوال می پرسم. دانش آموزان انیمیشن های علمی ارسال می کنند.
۳۸. تغییر صدا	با تغییر تنظیمات یک پیام با صدای متفاوت ارسال می کنم. هر هفته از دانش آموزان یک صوت متفاوت می خواهم
۳۹. نمایشگاه	آزمایش های علوم بچه ها انجام می داند و فیلم آن در گروه ارسال می کردند. نقاشی ها و دست ساخته ها را گروه ها کلیپ تهیه می کردند به عنوان نمایشگاه فعالیت های هنری
۳۰. تکلیف	دانش آموزان تکالیف عملکردی را بیشتر دوست دارند. فعالیت های دانش آموزان بیشتر عملی بود و از آن فیلم ارسال می کردند. تکالیف هدفمند و متنوع برای درس های مختلف تعیین می کردم.
۳۱. پانتومیم	دانش آموزان با اجرای پانتومیم و ارسال آن در گروه کلاسی، شاد و خوشحال می شدند. بازی های مختلف مثل پانتومیم در کلاس داشتم.
۳۲. تعامل	ایجاد رابطه دو طرفه بین معلم و دانش آموز مهم و تعیین کننده است. باز گذاشتن گروه کلاسی برای دو طرفه بودن تعامل دانش آموزان در کلاس موجب کاهش خستگی دانش آموزان می شود.
۳۳. تدریس دانش آموزی	درخواست از دانش آموزان برای تدریس مجازی در کلاس داشتم. برخی از دانش آموزان علاقه داشتند برای دوستان خود تدریس کنند و جالب بود. تدریس دانش آموزان از تکرار تدریس توسط معلم موثر تر است. در برخی از موارد تدریس را برعهده خود دانش آموز می گذارم.
۳۴. تدریس تلفیقی	تلفیق هنر با فارسی مواردی هستند باعث شادی و نشاط دانش آموزان می شود. جمله سازی را با نقاشی و هنر تلفیق می کنم. برخی از موضوعات درسی را با ارائه یک نمایش تدریس می کردم.
۳۵. نوازندگی	از آنها خواستم که هر کدام در زمینه موسیقی هر سازی می توانند بنوازند. شعر با ریتم و آهنگ تکرار و تمرین می شد.
۳۶. سوت زدن	زمان هایی حتی با پخش صدای سوت های مختلف سعی می کنم یکنواختی و خستگی را کاهش دهم.

۳۷. کاردستی	بسیاری از فعالیت‌ها را در قالب کاردستی دانش‌آموزان درست می‌کنند. با چینه و چوب خط در زندگ هنر و ریاضی کاردستی درست می‌کنند. ساختن ماکت یا مدل روش مناسبی در آموزش مجازی است.
۳۸. جیغ زدن	در زمان‌های خاص دانش‌آموزان برای رفع خستگی جیغ می‌زنند و در گروه ارسال می‌کنند
۳۹. کلیپ سازی	گروه‌های دانش‌آموزانی فعالیت‌ها و عکس‌های خود را به صورت کلیپ ارسال می‌کنند. دانش‌آموزان و والدین برای مناسبت‌های مختلف از تصاویر خودشکلپ می‌سازند دانش‌آموزان خاطرات یک روز تفریحی خود را به صورت کلیپ ارسال می‌کنند
۴۰. تدریس والدین	والدین توانمند می‌توانند در کنار معلم برخی از موضوعات را تدریس کنند برخی از والدین در تدریس مشارکت دارند
۴۱. زنگ استراحت	استراحت به موقع در رفع خستگی دانش‌آموزان و معلم بسیار مهم است زنگ استراحت چند دقیقه ای داریم معلمان نباید از زنگ استراحت در کلاس مجازی غافل شوند
۴۲. بحث آزاد	در زنگ هنر یا استراحت دانش‌آموزان و والدین به صورت آزاد بحث می‌کنند معلم و دانش‌آموزان به همدیگر سلام می‌کنند
۴۳. احوال پرسی	در صورتی که صدای یکی از دانش‌آموزان نشان از بیماری وی باشد از او چند سوال می‌پرسم
۴۴. شروع کلاس با شعر	دانش‌آموزان شعرهای مورد علاقه خود را در ابتدای کلاس به صورت آزاد می‌خوانند
۴۵. انعطاف پذیری	برنامه‌های کلاسی من قابل تغییر بودند و برخی کلاس‌ها را به درخواست دانش‌آموزان جا به جا می‌کردم زمان قابل توجهی را برای ارسال تکالیف در نظر می‌گرفتم تا والدین و دانش‌آموزان دچار استرس نشوند تکالیف اختیاری برای دانش‌آموزان تعیین می‌کردم
۴۶. تنوع مکان تدریس	تدریس را می‌توان هم در خانه و هم در کلاس درس اجرا کرد می‌توان کلاس درس را به طبیعت برد و پخش زنده داشت من برخی از کلاس‌ها را در کارگاه یا سطح شهر برگزار می‌کنم

پس از مشخص شدن مضامین پایه، با قرار دادن مضامین پایه مشابه در یک گروه، دسته‌بندی‌های جدیدی تحت عنوان مضامین سازمان دهنده حاصل گردید. جدول شماره (۲)، چگونگی دسته‌بندی مضامین پایه و شکل‌گیری مضامین سازمان دهنده را نشان می‌دهد.

جدول شماره (۲)، مضامین سازمان دهنده سطح اول (حاصل از ترکیب مضامین پایه)

مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه
استراتژی تدریس	تدریس والدین، تنوع روش تدریس، تدریس دانش‌آموزی، تدریس تلفیقی، تعامل،
	انعطاف پذیری در کلاس

روش تدریس	پرسش و پاسخ، بارش فکری، الگو دهی، کنفرانس، بحث کلاسی، اشتراک اطلاعات
مواد و وسایل آموزشی	کلیپ، استیکر، فیلم، صدا، گفتگوی صوتی، انیمیشن درسی و غیر درسی، ارتباط تصویری
فعالیت هنری	شعر خوانی، کاردستی، نمایش، نمایشگاه، نوازندگی
فعالیت‌های عملکردی	خاطره گوئی، داستان گوئی، کلیپ سازی، تکالیف عملکردی
بازی و سرگرمی	بازی، سرگرمی، نمایش، پانتومیم، جشن، مسابقه، شوخی و خنده، لطفه، کاریکاتور، شیرین کاری، تغییر صدا، سوت زدن، جیغ زدن، بحث آزاد، زنگ استراحت، آهنگ شاد
جو کلاس	امنیت کلاسی، تشویق، بازخورد، مشارکت، قرائت قرآن، احوال پرسى، شروع کلاس با شعر، ارسال گل، شعر و آهنگ خداحافظی
ظاهر کلاس	طراحی و تزئین محل تدریس، تدریس در محیط طبیعی، کارگاه، سطح شهر

در مرحله سوم کد گذاری، مضامین سازمان دهنده در دسته‌های مشابه قرار گرفتند و مضامین فراگیر کشف و استخراج شدند و در جدول شماره (۳) ارائه گردید.

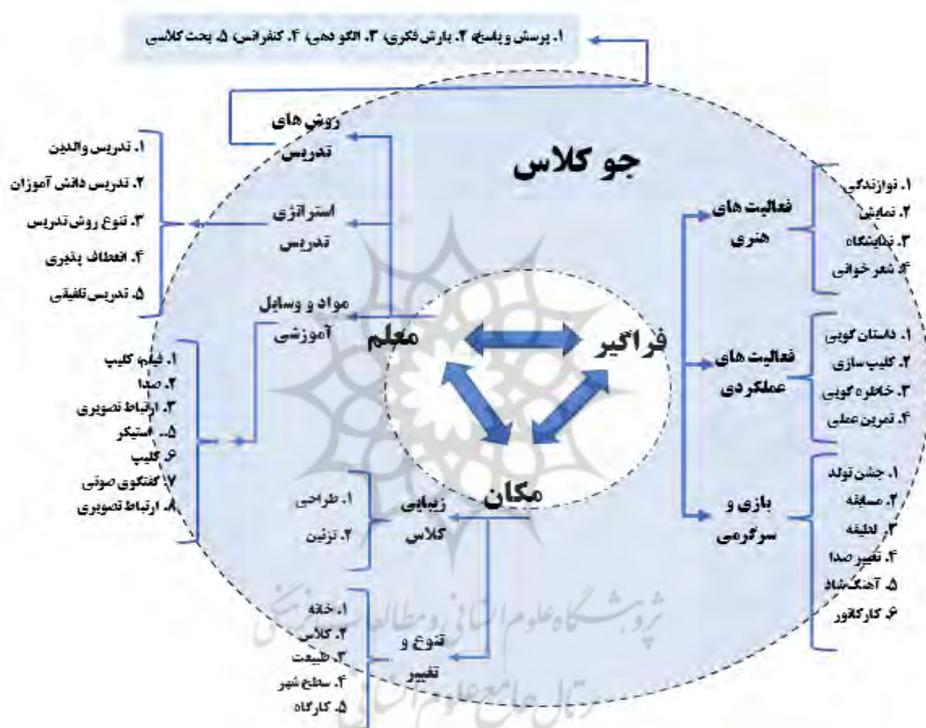
جدول شماره (۳). مضامین سازمان دهنده سطح دوم (حاصل از ترکیب مضامین سازمان دهنده سطح اول)

ابعاد آموزش مجازی	مضامین سازمان دهنده سطح اول
معلم	استراتژی‌های تدریس، روش‌های تدریس، مواد و وسایل آموزشی
دانش آموز	فعالیت‌های هنری، بازی و سرگرمی، فعالیت‌های عملکردی
مکان تدریس	زیبایی ظاهری کلاس، تنوع مکان تدریس

یافته‌های حاصل از این پژوهش نشان می‌دهد که معلمان، دانش آموزان و فضای فیزیکی محل تدریس معلم و همچنین جو روانی کلاس‌های مجازی به عنوان ابعاد یا ارکان فرایند ارتقای کیفیت آموزش‌های مجازی نقش حیاتی ایفا می‌کنند. انتخاب استراتژی‌های تدریس مناسب، طراحی فعالیت‌های عملی و استفاده از روش‌های تدریس جذاب و متنوع از جمله مهم‌ترین راهکارهایی هستند که معلمان می‌توانند برای ایجاد فضای یادگیری مؤثر در آموزش مجازی به کار گیرند و چالش‌های موجود را کاهش دهند.

در این راستا، استفاده از فعالیت‌های هنری، بازی و سرگرمی، و ایجاد فضایی توأم با شوخی و نشاط در کلاس‌های مجازی به عنوان راهکارهایی مؤثر برای شاداب‌سازی و افزایش جذابیت این محیط آموزشی توصیه شده است. توجه به جو روانی کلاس‌های مجازی و تلاش برای ایجاد فضایی صمیمی و دوستانه بین دانش آموزان و معلمان نیز از اهمیت بسزایی برخوردار است. علاوه

بر این، یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که مکان و فضای فیزیکی تدریس معلمان در تهیه فیلم‌های آموزشی و مرتبط با موضوع درسی می‌تواند به بهبود یادگیری و افزایش انگیزه دانش‌آموزان کمک کند. برای درک بهتر ابعاد و مولفه‌های بهبود کیفیت آموزش‌های مجازی شبکه مضامین طراحی گردید (شکل، ۱).

شکل (۱)، شبکه ابعاد و مضامین کیفیت بخشی به آموزش‌های مجازی دوره ابتدایی

بحث و نتیجه گیری

آموزش مجازی به عنوان یک رویکرد نوین و انعطاف‌پذیر، در سال‌های اخیر به طور فزاینده‌ای در نظام‌های آموزشی سراسر جهان مطرح شده است. این شیوه آموزشی، با بهره‌گیری از فناوری‌های دیجیتال و بستر اینترنت، امکان دسترسی به محتوای آموزشی را بدون محدودیت‌های مکانی و زمانی فراهم آورده است. با این حال، هنگامی که بحث از دوره ابتدایی به میان می‌آید،

موضوع پیچیده‌تر و حساس‌تر می‌شود. آموزش مجازی، با وجود مزایای بالقوه، چالش‌های خاصی را برای این گروه سنی به همراه دارد. از این رو، بهبود کیفیت آموزش مجازی در دوره ابتدایی نه تنها یک ضرورت، بلکه یک مسئولیت حیاتی محسوب می‌شود.

در ایران، آموزش‌های مجازی در مدارس، به ویژه در دوره ابتدایی، چالش‌های متعددی را برای معلمان، دانش‌آموزان و والدین ایجاد کرده است که هر یک از این چالش‌ها تأثیر نامطلوبی بر فرایند یادگیری داشته‌اند. آموزش مجازی در دوره ابتدایی شرایط خاص و منحصر به فردی دارد؛ چرا که مخاطبان آن دانش‌آموزان ۶ تا ۱۲ ساله هستند (Fauzi & Khusuma, 2020). این گروه سنی در فرایند آموزش و یادگیری به فعالیت‌های بدنی و عملی نیاز دارند تا مفاهیم و موضوعات را به صورت عینی درک کنند. آموزش مجازی، فعالیت‌های بدنی و عملی دانش‌آموزان در کلاس درس را محدود می‌کند. از طرفی، عدم آگاهی والدین از تدریجی بودن یادگیری و عجله و بی‌حوصلگی آن‌ها، فضای آموزشی را برای دانش‌آموز، والدین و معلمان بسیار متنشج و چالش‌برانگیز می‌سازد؛ به گونه‌ای که محقق، به عنوان یک معلم، در بسیاری از مواقع شاهد تنبیه دانش‌آموزان توسط والدین بوده است.

با توجه به مشکلات زیرساختی برای آموزش‌های مجازی در ایران، بخش عمده‌ای از آموزش معلمان با استفاده از تلفن همراه و پیام‌رسان‌هایی چون واتساپ، شاد، بله و سروش ارائه شد. هرچند تلفن همراه ابزار مناسبی برای یادگیری سیار است، اما دانش‌آموزان، معلمان و والدین چالش‌های اساسی در این زمینه داشتند و آموزش‌ها در اغلب موارد سطحی و با کیفیت پایین ارائه می‌شد. بر این اساس، محقق به دنبال یافتن راهبردهایی برای جذاب و مطلوب ساختن فضای آموزش‌های مجازی برای والدین، دانش‌آموزان و معلمان و کاهش فشارهای روانی ناشی از آن بود. بنابراین این سوال مطرح شد که «معلمان دوره ابتدایی چگونه می‌توانند کیفیت آموزش‌های خود در کلاس مجازی را تقویت کنند و به عبارتی چه عواملی بر کیفیت آموزش‌های مجازی معلمان تأثیر گذار است؟» برای یافتن پاسخ این سوال، واکاوی و تحلیل تجربیات معلمان در زمینه آموزش‌های مجازی ضروری بود. تجربیات معلمان حاکی از آن بود که ابعاد بهبود کیفیت آموزش مجازی شامل دانش‌آموز، معلم و کلاس می‌شود. در ادامه، هر یک از این ابعاد و مولفه‌های مربوط به آن‌ها مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد.

معلمان همواره از مهمترین عناصر برنامه درسی هستند و نقش اساسی در اجرای برنامه‌های آموزشی دارند. آنان با آگاهی از فرایند تدریس خود می‌توانند شرایط نامساعد آموزشی را شناسایی و برای تبدیل آن به شرایط مساعد و مطلوب تصمیم‌گیری کنند. در این پژوهش، تحلیل

تجربیات معلمان نشان داد که در آموزش مجازی، معلمان با بهره‌گیری از راهبردهای تدریس مناسب، روش‌ها و فنون تدریس کارآمد و استفاده از وسایل آموزشی متناسب، می‌توانند فضای کلاس و فرایند آموزش و یادگیری را برای دانش‌آموزان مطلوب و جذاب سازند. در راهبردهای تدریس، توجه به مشارکت همه‌جانبه والدین و دانش‌آموزان، به شدت مورد تأکید معلمان بود. در همین راستا، Slovaček & Čosić (2020) در پژوهش خود بیان کردند که والدین می‌توانند به حفظ روحیه خوب سیستم آموزشی و سلامت روان کودکان در آموزش مجازی کمک کنند، که این یافته همسو با یافته پژوهش حاضر است. برخی از معلمان حتی از خود والدین نیز سوال می‌پرسیدند و گاهی آن‌ها را به عنوان دانش‌آموز تلقی می‌کردند تا والدین نیز از فرایند آموزش لذت ببرند و به طور کامل درگیر آن شوند. در مواردی، اشتباهات والدین موجب ایجاد فضای شوخی و خنده در کلاس درس می‌شد که به ادامه فعالیت‌های آموزشی کمک می‌کرد. اهمیت نقش مادران در آموزش‌های مجازی نیز توسط محققان دیگری چون Puspita (2021) و Apriyanti (2020) تأیید شده است.

از دیگر راهبردهای مؤثر در تجربیات معلمان، انعطاف‌پذیری در آموزش‌های مجازی بود. فراهم نبودن بستر آموزش‌های مجازی، مانند نداشتن گوشی، تبلت یا رایانه برای برخی از دانش‌آموزان، و همچنین سرعت نامناسب اینترنت، فرایند آموزش مجازی را با چالش‌های اساسی مواجه ساخته بود. در این شرایط، توجه به وضعیت اجتماعی-اقتصادی دانش‌آموزان در دریافت آموزش و همچنین مدت زمان ارسال تکالیف بسیار لازم و ضروری است. در چنین مواقعی، برخی از معلمان ترکیبی از آموزش‌های آنلاین و آفلاین را در آموزش مجازی خود به کار گرفتند. والدین با توجه به شرایط خود آموزش‌ها را دریافت و تکالیف مورد نظر را ارسال می‌کردند و با این راهبرد، بسیاری از فشارها و نگرانی‌های والدین ناشی از تأخیر در ارسال تکالیف مرتفع می‌شد. با رفع نگرانی‌های والدین، آنان بهتر می‌توانستند فرایند آموزش در خانه را مدیریت کنند.

رویکرد آموزش مجازی با ویژگی‌های کودکان دوره ابتدایی سازگاری چندانی ندارد. دانش‌آموزان دوره ابتدایی بسیار پر جنب و جوش هستند، اما در آموزش مجازی، کودکانی که تا چند ماه گذشته گوشی تلفن را به عنوان یک وسیله بازی و سرگرمی می‌دانستند، نمی‌توانند آن را به عنوان یک وسیله آموزشی تصور کنند و ساعات زیادی را صرف انجام فعالیت‌های آموزشی با گوشی کنند. با توجه به تجربیات بیان شده توسط معلمان، با استفاده از بازی‌های فکری و رویکرد بازی‌وارسازی در آموزش، می‌توان فعالیت‌های آموزشی را برای دانش‌آموزان جالب و جذاب ساخت. بازی‌وارسازی در آموزش، مزیت بزرگی برای انگیزه، تعامل با کاربر و

دارای اثرات اجتماعی است. عناصر بازی‌وارسازی مانند امتیاز، نشان، بازخورد، سطح، پاداش، چالش و غیره در آموزش الکترونیکی کاربرد دارد. نگرش و تجربه معلمان نسبت به استفاده از مکانیسم‌های بازی در فرایند آموزش و یادگیری‌های مجازی همسو با دیدگاه محققانی چون (Muntean 2011)، (Saleem et al 2022)، و (Jayalath & Esichaiku 2022) است که معتقدند می‌توان از بازی و بازی‌وارسازی برای ایجاد برنامه‌های آموزش الکترونیکی مؤثرتر و جذاب‌تر استفاده کرد تا با فراهم ساختن تجربیات و فعالیت‌های لذت‌بخش برای کودکان، فضای کلاس درس برای آموزش و یادگیری طولانی‌تر و بهتر فراهم شود.

برخی از معلمان، علاوه بر فعالیت‌های آموزشی و روش‌های تدریس مناسب و جذاب برای آموزش مجازی، مکان تدریس معلم و همچنین گروه‌بندی دانش‌آموزان در فضای مجازی را نیز مهم بیان کردند. از ویژگی‌های بارز آموزش‌های مجازی، آموزش در هر زمان و هر مکانی است که می‌تواند کلاس درس را به محیط‌های گوناگون انتقال دهد و آموزش و یادگیری را از محدوده مدرسه و کلاس درس خارج کند. معلمان اشاره کردند که روزانه فضای کلاس مجازی برای تهیه فیلم‌های آموزشی و پخش زنده را تغییر دادند و سعی کردند با ایجاد مکان‌هایی جذاب، تنوع و جذابیت بیشتری در آموزش داشته باشند تا بتوانند از یکنواختی و تکراری بودن مکان تدریس جلوگیری کنند. برخی از معلمان با بردن آموزش به حیاط خانه، پارک، خیابان و کارگاه‌های مختلف و تهیه فیلم‌های کوتاه یا پخش زنده، دانش‌آموزان را به طور مستقیم به محیط می‌بردند و با ابزارها و امکانات طبیعی موجود در خیابان و محله، موضوع درسی را به طور کاربردی و متفاوت تدریس می‌کردند. تدریس در محیط‌های واقعی و متنوع، مشکلات بردن دانش‌آموزان به اردوهای آموزشی را حل کرده و جریان تدریس را علاوه بر دانش‌آموزان برای والدین هم آموزنده و شیرین می‌کرد. تأکید بر اهمیت مکان تدریس در روحیه دانش‌آموزان در تدریس‌های مجازی همسو با یافته‌های (Jung 2020) و (Najafi & Keshmiri 2019) است، با این تفاوت که این محققان اهمیت مکان را در آموزش‌های حضوری بررسی و مطالعه کرده‌اند. هرچند محیط فیزیکی تدریس و جذابیت آن برای دانش‌آموزان مهم است، اما آنچه مهم‌تر است، فضا و جو کلاسی است که حاصل از ترکیب تمامی عوامل و عناصر برنامه درسی است. به عبارتی، تعاملات چندگانه ذینفعان برنامه درسی و روحیه، باور و نگرش معلم نسبت به اهمیت شاد بودن فضای کلاس درس، تأثیر فراوانی بر روحیه دانش‌آموزان دارد. این تعامل پیچیده تمامی عناصر برنامه درسی است که جو و فضای روانی کلاس‌ها را از یکدیگر متفاوت می‌سازد و برخی از کلاس‌ها برای دانش‌آموزان لذت‌بخش و برخی دیگر کسل‌کننده می‌شود. در این

پژوهش، اهمیت سه عنصر معلم، دانش آموز و مکان تدریس مورد تأکید معلمان بود و تجربیات زیسته معلمان از آموزش‌های مجازی نشان داد که معلمان مهمترین عنصر برنامه درسی هستند که می‌توانند با طراحی و تدوین فعالیت‌های هنری و آموزشی و همچنین به کارگیری راهبردها و استراتژی‌های آموزشی، کیفیت آموزش در کلاس درس مجازی را ارتقا داده و فرایند یادگیری را هموار سازند. با توجه به یافته‌های پژوهش، تحقیق و بررسی تأثیر و اهمیت دیگر عناصر برنامه درسی مانند: زمان، محتوای کتاب‌های درسی، اهداف آموزشی و ارزشیابی در مقوله کیفیت‌بخشی آموزش‌های مجازی لازم و ضروری است. همچنین بر اساس یافته‌های فرعی پژوهش، برخی از معلمان خود بیان می‌کردند که کلاس درس آن‌ها شاداب و جذاب نیست و برای دانش‌آموزان خسته‌کننده است. در این خصوص، نیاز است به عنصر شادی و نشاط در آموزش توجه بیشتری شود و در این زمینه کلاس‌ها و آموزش‌های لازم برای معلمان، دانش‌آموزان و حتی والدین برنامه‌ریزی گردد. از دیگر نکات قابل توجه، اهمیت نقش والدین در آموزش‌های مجازی دانش‌آموزان دوره ابتدایی بود که گاهی عدم آگاهی والدین از پیچیدگی‌های فرایند آموزش، دانش‌آموزان و کل خانواده را دچار تنش و فشار روحی و روانی می‌کرد. لذا لازم است والدین نیز به عنوان یکی از عناصر برنامه درسی مجازی دوره ابتدایی مورد توجه شایسته قرار گیرند و آموزش‌های لازم برای آنان، به ویژه مادران، بسیار ضروری است. افزایش سواد رسانه‌ای و سواد انتقادی در استفاده از فضای مجازی، افزایش مهارت در کاربردهای آموزشی فضای مجازی و افزایش توان خودکنترلی در استفاده از آن، از جمله ضرورت‌های لازم و اساسی برای پیشروی در مسیر ارتقای کیفیت آموزش‌های مجازی است (Bagheri & Bagheri, 2021).

این پژوهش به بررسی چالش‌ها و راهبردهای بهبود کیفیت آموزش مجازی در دوره ابتدایی با تمرکز بر تجربیات زیسته معلمان در ایران پرداخت. نتایج نشان داد که آموزش مجازی در این مقطع سنی، به دلیل نیاز دانش‌آموزان به فعالیت‌های عینی و عملی و همچنین چالش‌های زیرساختی و فرهنگی (از جمله عدم آگاهی والدین)، با دشواری‌های بسیاری مواجه است. با این حال، تجربیات معلمان موفق راهبردهای کلیدی را برای ارتقای کیفیت این آموزش‌ها آشکار ساخت. سه بعد اصلی مؤثر بر کیفیت آموزش مجازی شامل: **معلم، دانش آموز و کلاس درس (مکان و فضا)** شناسایی شدند.

در بعد **معلم**، تأکید بر انعطاف‌پذیری در روش‌های تدریس، استفاده از راهبردهای آموزشی متنوع، و اهمیت دادن به مشارکت والدین و دانش‌آموزان برجسته شد. معلمان موفق توانستند با

به کارگیری ترکیبی از آموزش‌های آنلاین و آفلاین و توجه به شرایط اجتماعی-اقتصادی دانش‌آموزان، فشارهای وارده بر خانواده‌ها را کاهش دهند. در بعد **دانش‌آموز**، رویکرد بازی‌وارسازی و جذاب‌سازی محتوا از طریق بازی‌های فکری، به عنوان راهی مؤثر برای افزایش انگیزه و تعامل کودکان ۶ تا ۱۲ ساله با محیط آموزشی مجازی مطرح شد که همسو با یافته‌های پژوهش‌های پیشین است. در نهایت، در بعد **کلاس درس (مکان و فضا)**، تغییر مکان تدریس توسط معلم و ایجاد فضایی متنوع و جذاب، به منظور جلوگیری از یکنواختی و افزایش جذابیت بصری و عملی آموزش، اهمیت بالایی یافت.

این پژوهش تأکید می‌کند که معلم به عنوان مهمترین عنصر برنامه درسی، با اتخاذ راهبردهای خلاقانه و در نظر گرفتن ابعاد انسانی و روانشناختی، می‌تواند به نحو چشمگیری کیفیت آموزش مجازی را بهبود بخشد. یافته‌ها همچنین بر لزوم توجه به جنبه‌های دیگر برنامه درسی مانند زمان، محتوا، اهداف و ارزشیابی در مطالعات آتی تأکید دارد. علاوه بر این، اهمیت آموزش والدین به منظور آگاهی از فرایند یادگیری کودکان در محیط مجازی و کاهش تنش‌های خانوادگی نیز از نکات برجسته این تحقیق است. در مجموع، برای دستیابی به آموزش مجازی مؤثر و کارآمد در دوره ابتدایی، یک رویکرد جامع که شامل توانمندسازی معلمان، درگیرسازی خلاقانه دانش‌آموزان، بهینه‌سازی محیط یادگیری و آموزش والدین باشد، ضروری است.

References

1. Abbasi, F., Zahmatkesh, M., Yarmohammadian, M. H., & Farajollahi, M. (2020). Experience living elementary school teachers the opportunities and challenges of teaching in educational network of students (Shad): a phenomenological study. *Teaching Research*, 8(3), 20-40.
2. Akbari, H., & Khodaverdi-Zadeh, N. (2016, September 1). *A review of the benefits of virtual education and an examination of its challenges in the Iranian educational system*. International Conference on New Horizons in Educational Sciences, Psychology, and Social Harms, Tehran, Iran.
3. Apriyanti, C. (2020). The parents role in guiding distance learning and the obstacle during covid-19 outbreak. *Jurnal Ilmiah Pendidikan Dasar*, 7(02).
4. Bagheri, Z., & Bagheri, F. (2021). Challenges and solutions to improve the quality of virtual education. *Quarterly Journal of New Research in Education*, 2(4), 88-96.
5. Dung, D. T. H. (2020). The advantages and disadvantages of virtual learning. *IOSR Journal of Research & Method in Education*, 10(3), 45–48.
6. Eiji, F., & Baharian, Z. (2021, March 12). *Identifying Strengths and Weaknesses of Virtual Education and Methods to Improve Its Quality in Elementary School*. 9th International Conference on Research in Psychology, Counseling, and Educational Sciences, Tehran, Iran.
7. Fauzi, I., & Khusuma, I. H. S. (2020). Teachers' elementary school in online learning of COVID-19 pandemic conditions. *Jurnal Iqra': Kajian Ilmu Pendidikan*, 5(1), 58-70.
8. Haji, J., Zare, H., Mofidi, F., & Bagheri, F. (2021). Representation of Cyber Education Problems Using a Happy Program in Corona Pandemic: A Phenomenological Study. *Information and Communication Technology in Educational Sciences*, 11, 153-174.

9. Hajizadeh, A., Ghanbari, H., & Moradi, S. (2021). Analyzing the opportunities and challenges of e-learning in the Corona era: An approach to the development of e-learning in the post-Corona. *Research in Teaching*, 9(1), 204-174.
10. Hebebcı, M. T. (2023). *The impact of natural disasters on education*. ICoNSoS 2023, Ankara, Turkey.
11. Jayalath, J., & Esichaikul, V. (2022). Gamification to enhance motivation and engagement in blended eLearning for technical and vocational education and training. *Technology, Knowledge and Learning*, 27(1), 91-118.
12. Joksimović, S., Kovanović, V., Skrypnik, O., Gašević, D., Dawson, S., & Siemens, G. (2015). The history and state of online learning. In R. F. E. W. J. King (Ed.), *Preparing for the Digital University* (pp. 93–122). Routledge.
13. Jung, J. E. (2020). *Analysis of the Image of Classroom Space of Elementary School and Students' Happiness*. (Unpublished master's thesis). Daejeon University, South Korea.
14. Lukas, B. A., & Yunus, M. M. (2021). ESL Teachers' Challenges in Implementing E-learning during COVID-19. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, 20(2), 330-348.
15. Means, B., Toyama, Y., Murphy, R., Bakia, M., & Jones, K. (2009). *Evaluation of evidence-based practices in online learning: A meta-analysis and review of online learning studies*. U.S. Department of Education, Office of Planning, Evaluation, and Policy Development.
16. Mohammadi, M., Alizadeh, M., & Asadi, N. (2020). Analyzing the experiences of parents of elementary school students of the challenges of e-learning with social networks during the outbreak of coronavirus. *Educational Research*, 40.
17. Muntean, C. I. (2011). *Raising engagement in e-learning through gamification*. In *Proc. 6th International Conference on Virtual Learning ICVL* (pp. 323-328). Editura Universitatii din Bucuresti.

18. Najafi, N., & Keshmiri, H. (2019). The relationship between classroom indoor plants and happiness of female high school students. *International Journal of School Health*, 6(1), 1-4.
19. Puspita, H. D. (2021). The role of parents in educating children during online classes. *ETUDE: Journal of Educational Research*, 1(2), 69-75.
20. Saleem, A. N., Baha, M. M., Ismail, M. H., & Hamid, A. A. (2022). Gamification applications in E-learning: A literature review. *Technology, Knowledge and Learning*, 27(1), 139-159.
21. Shah Beigi, F., & Nazari, S. (2011). Virtual Education: Advantages and Limitations. *Journal of the Center for Studies and Development of Medical Education, Yazd*, 6(1).
22. Slovaček, K. A., & Čosić, G. (2020). The role of parents during the COVID19 pandemic in Croatia. *Studies in Educational Management*, 8(8), 9-17.
23. Windiarti, S., Fadilah, N., Dhermawati, E., & Pratolo, B. W. (2019). Teachers' perception toward the obstacles of e-learning classes. *Ethical Lingua: Journal of Language Teaching and Literature*, 6(2), 117-128.
24. Yan, L., Whitelock-Wainwright, A., Guan, Q., Wen, G., Gašević, D., & Chen, G. (2021). Students' experience of online learning during the COVID-19 pandemic: A province-wide survey study. *British Journal of Educational Technology*, 52(5), 2038-2057.